МНОГОАСПЕКТЕН ЛЕКСИКОГРАФСКИ ПРИНОС

Kamen Rikev
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Денчева, Д. *Полско-български медицински речник (с латинските термини).* София: *Лектура*, 2015, 60 стр.

Всяка поява на нов речник или обзорно издание в областта на полско-българските езикови и културни връзки сама по себе си е повод за радост. През 2015 г. важна позиция в тази сфера запълни *Полско-българският медицински речник* на уважаваната полонистка Диляна Денчева, макар неговото представяне да остана встрани от гръмогласните промоции. Книжното тяло е скромно по обем (60 страници, от които четири са предвидливо отделени за бележки на ползвателя), но чрез него се отваря тематично поле, което дълги години оставаше неусвоено. С научна коректност и мисъл едновременно към преподавателската дейност и професионалните преводачи авторката доказва, че съвременният полско-български речник на медицинската терминология е обречен да бъде не двуезично, а триезично издание, защото дори в началото на XXI век латинската база в тази област не може да бъде пренебрегната.

Речникът обхваща около 21 000 терминологични единици в близо 4 000 статии. Практическите проблеми пред тяхното систематизиране и адекватно излагане са обсъдени както в предговора, така и (в разширен вид) в отделна статия на Д. Денчева в сп. *Език и литература*[1]. За следването на заложените концепции и академичната издържаност на изданието съществен принос има и авторитетният редакторско-консултантски екип, включващ Василка Мирева (редактор на българския) и Юлия

1 Денчева, Д. Из опита на лексикографа. Концептуални проблеми и решения. – *Език и литература,* 2017, Nr 1–2, 233–236.

Мазуркевич-Сулковска (на полския сегмент в изданието), редактора на латинските примери Иван Петров и консултанта д-р Драгомир Попов. Изходният лексикален фонд е подбран от *Медицинска терминология* (1964) на Г. Арнаудов, *Анатомия на човека* (1982) на Г. Гълъбов и В. Ванков, *Латинско-полския лекарски речник* (1979) на Б. Бабецки и Г. Бобер, полското издания на тематичния речник на Д. Бърни *Наука за човека* от 2001 г., както и *Основи на човешката анатомия* от А. Креховецки и Ф. Червински (по изданието от 2001 г.). Трябва да бъдат отбелязани и множеството консултации със специалисти, които напр. окончателно убеждават авторката да не включи в речника практически неизползвани български анатомични термини, въвеждани преди десетилетия в опит да заменят латинските понятия. По този начин речникът на Д. Денчева узаконява провала при изковаването на родни термини от типа на *коремница* вместо *перитонеум* или *оцетник* вместо *ацетабулум*, с което препотвърждава неизменната роля на латинската медицинска терминология в съвременния български език.

Главната цел на речника е да обхване термини от анатомията, болестите, симптоматиката, стоматологията и фармацевтиката, като по този начин много по-слабо застъпени се оказват лабораторните понятия и медицинският инструментариум. Стриктното придържане към така зададената рамка свидетелства за неотклонност и систематичност, но води и до любопитни казуси. Така например следването на правилото за излагане на *групи медикаменти* без посочване на отделни лекарства води до изключване от речника на популярни понятия като *аспирин* и *аналгин*. По този начин възниква въпросът за разрива между *научна изрядност* като следствие от строга методология, от една страна, и *прагматически съображения*, чрез които неспециализираният ползвател би оценил изданието. Денчева застава на твърдата позиция да не се правят компромиси дори с най-популярни лекарствени средства, което следва да бъде отчетено в полза на академичния, а не на популярния характер на речника.

В статията *Из опита на лексикографа. Концептуални проблеми и решения* Д. Денчева излага ценна информация за практическите трудности при съставянето на речника и избраните от нея решения. Първото предизвикателство засяга именно подбора на единиците, като авторката подчертава, че нейна прагматична цел е била изданието да спомага за избягване на най-честите преводачески спънки. Втора пречка възниква от азбучно-гнездовия принцип на подреждане на речниковите единици. Поради невъзможност за едновременно изграждане на гнездата на тематичен и словообразувателен принцип, дериватите са изведени в отделни статии. Това е поредно решение в полза на структурната простота и прегледност на материала.

Съществен проблем се оказва и терминологичната синонимия (еквонимията), налице в двата езика. Изборът на Денчева е представяне на включените полски еквоними във всяка статия, отнасяща се до конкретно понятие. Така речникът коректно изрежда синонимията, но пък разширява своя обем, защото съдържа няколко статии за едно и също понятие на български език (според броя на полските еквоними за всяко отделно понятие).

Достойнство на речника е специалното обозначаване на *липсващи български еквиваленти на латински термини* (чрез знака ---). Установеният от Денчева принцип е след полското понятие най-напред в скоби да се подава установеният латински термин, а след него – българските му съответствия. Освен че е научно коректен, този метод носи и прагматична полза: той подсказва на преводача, че няма да допусне грешка, ако изпише въпросния латински термин на латиница.

Дребния размер на шрифта авторката обосновава с максималната съдържателност на речника. В името на пълното излагане на еквонимията, от една страна, и избягването на прекалено дълги статии, от друга, се предлага стегнато графично оформление на словника. Тук обаче запазвам известни резерви пред *печатната реализация* на проекта, тъй като всеки солиден научен труд, всеки справочник и речник функционира сред масовата публика преди всичко като *книга* (т.е. като пълноправен пазарен продукт), а едва след това – със своята академична стойност. Действително, дребният шрифт и малката разредка на словника донякъде се компенсират от изрядната графична подреденост и последователност. От друга страна, обаче, така словникът се оказва в контраст с първите страници на изданието. Предговорът в две страници, например, е с чувствително по-голям шрифт и разредка, което оставя отворени въпроси за функционалното разплагане на текста върху страниците, включително възможностите за оставяне на по-големи полета от четирите страни. Също така изписването на техническата информация на с. 3 с нетипично голям размер на шрифта допринася за графическата диспропорция, за която читателят трябва да се подготви при ползване на изданието. В тази насока въздействие оказват и голямото лого на Полския институт в София на с. 5, както и волното пространство между скобата и първата буква в подзаглавието на изданието на предходната страница. На с. 4 с еднакъв шрифтов размер присъстват и имената на авторката, заглавието и името на издателството.

Проблем при боравенето със словника се оказва и липсата на маркирането на началото на нова речникова статия с разредка или друг означител. По такъв начин, например, терминът *tętnica* (с. 44, кол. 1) развива богато тематично гнездо, чиито примери сериозно затрудняват намирането на следващата статия (*tętniczka* – с. 45,

кол. 1). Допускам, че практическата работа с речника може да се улесни чрез по-ясно означаване на новите статии в едно бъдещо издание.

Бележките върху визуалната оптимизация на изданието по никакъв начин не намаляват неговата академична и чисто практическа стойност. Като пионерско начинание той моментално влезе в научно обращение[2], а за стойността му като ежедневен справочник могат да свидетелстват не само студенти и професионални преводачи, но и нарастващият брой българи и поляци, заставени сами да поднесат бърза информация пред здравните органи.

В статията си в сп. *Език и литература* Д. Денчева формулира теза, заложена още в предговора към речника, която сама по себе си представлява важен принос към изследването на медицинската терминология в двата езика: *Полската медицинска терминология се отличава с особено висока степен на последователност по отношение на произхода си – в преобладаващата си част тя е съставена от родни термини. За разлика от нея, в българската терминология преобладават заемките на латинските термини, а родните думи са по-малко и не се радват на предпочитание от страна на специалистите* (с. 235). Подобни тези са от същностно значение за съвременната славистика. Те доказват, че взаимното опознаване на актуалните терминологични системи в областта на медицината между два славянски езика спомага както разбирането на развойните процеси в родния език, така и обогатяването на представите за езиковата картина на света на днешните славяни. Не на последно място, посоченото явление свидетелства за обосновано присъствие на латиницата в текстове, които принципно трябва да отговарят на всички правила на книжовния български език и следователно да отразяват стремежа най-малко за транскрипция на кирилица.

Предвид практическите ползи от полско-българския медицински речник неминуемо възниква пожеланието за поява на реципрочен българско-полски вариант, който да заеме място в едно бъдещо цялостно издание на специализираната терминология в двата езика.

Речникът на Диляна Денчева излиза със съдействието на Полския институт в София. Не бива да се премълчава фактът, че през последните десетилетия тази институция се превърна в изключителен спомоществовател на националната полонистика, което оказва огромен тласък не само за интереса към Полша в България, но и за българската наука и култура.

2 Денчева, Д. Из опита на лексикографа. Концептуални проблеми и решения. – *Език и литература*, 2017, Nr 1–2, 233–236.

В историческа перспектива *Полско-българският медицински речник* на Диляна Денчева е поредна крачка към дълго желаното и все така непостижимо изработване на общи актуални двуезични речници, които да заменят вторите – превърнали се в класически, но в редица отношения остарели – издания на двутомниците на Ф. Славски (1987) и С. Радева (1988 г.). Така наречените *сини речници* отдавна не са в състояние да отговарят на съвременните нужди. В тази насока продължават да се правят ценни приноси (срв. напр. *Българско-полския речник на разговорната лексика*, от който са излезли два от планираните три тома[3]), така че бъдещото удовлетворително решение на въпроса ще има преимуществото да се основава върху модерни лексикографски изследвания, сред които достойно място заема и речникът на Диляна Денчева.

3 Sotirov, P.; Mostowska, M.; Mokrzycka, A. *Bułgarsko-polski słownik leksyki potocznej*. Tom 1 (A–I), Lublin: UMCS, 2012; tom 2 (K–O), Lublin: UMCS, 2013.